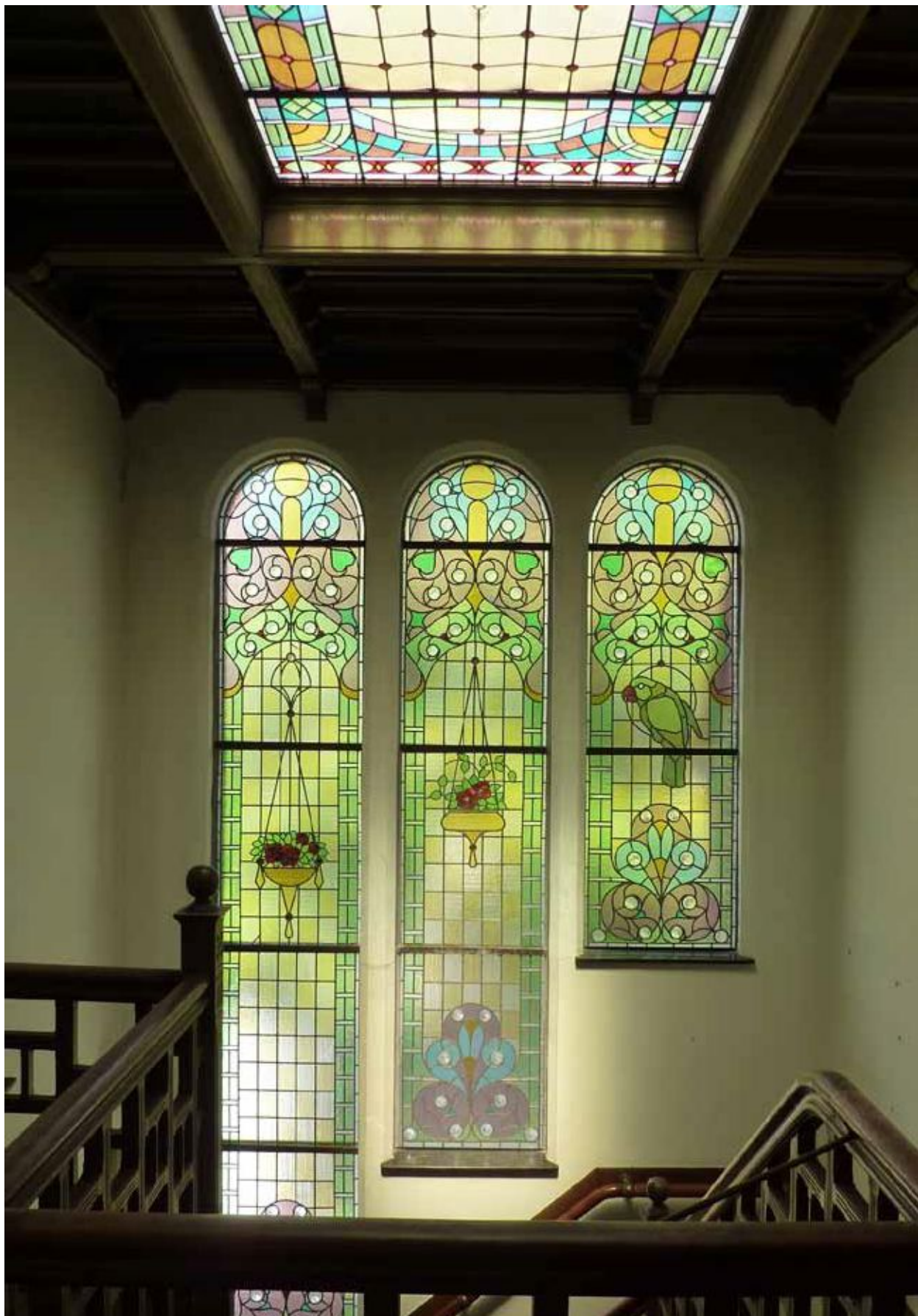

1. Inleiding

Het herenhuis aan het Wilhelminapark is in opdracht van de familie Piters in 1910 gebouwd. Ze hebben er maar kort gewoond; acht jaar later staat het pand alweer te koop in de Tilburgsche Courant. Dit is waarschijnlijk te wijten aan een dramatisch ongeluk waarbij een jonge dochter van de familie in het park ten val komt en overlijdt, zoals blijkt uit verhalen van de vorige bewoners en uit een overlijdensbericht in de Nieuwe Tilburgsche Courant 23-09-1911.

Het huis is ontworpen als artsenwoning met twee ingangen aan de straatzijde. Hoewel er 6 verschillende families hebben gewoond heeft het pand hoofdzakelijk als zodanig dienst gedaan. Van 1943 tot 2008 was het artsenwoning.

Dhr. Berkers kocht het in 2008 met de intentie er kantoorruimte van te maken, maar vond geen geschikte huurde, waarop zijn zoon, Dhr. F.K. Berkers, het in 2011 kocht met de bedoeling er zelf te gaan wonen en het praktijkgedeelte als kantoorruimte te gebruiken. Coenen Sättele Architecten werd benaderd om het pand courant te maken.

Het gebouw is in 2000 aangewezen als monument. Het doel van deze rapportage is om het gebouw en zijn geschiedenis vast te leggen. Het onderzoek is opgebouwd uit verschillende kaderstudies die relevant zijn voor de bepaling van de monumentale waarde. Het bijgevoegde inspectierapport van de monumentenwacht geeft een overzicht van essentiële schades aan het gebouw. Dit resulteert in een volledig beeld van het gebouw dat als uitgangspunt kan dienen voor bouwtechnisch herstel en verantwoorde aanpassingen aan het gebouw.

2. Samenvatting

Het herenhuis Wilhelminapark 124 ligt op een markante plek in Tilburg en is erg goed behouden ondanks enkele aanpassingen door de jaren heen. Het is een hoogtepunt in het oeuvre van de ontwerper C.J.M. Kocken, een bevlogen Tilburgenaar die zowel aannemer, wethouder als architect was. Een vergelijkbaar herenhuis van hem op de Leo XIII-straat is door het gebruik veel meer aangetast dan dit pand, hetgeen pleit voor een zorgvuldige aanpak van dit pand. De bijgevoegde rapportage van de monumentenwacht geeft een goed overzicht van de punten waarop bouwkundig herstel nodig is.

De kaderstudies in dit rapport geven aan welke elementen van het gebouw bijzonder zijn en welke onderdelen monumentale waarde hebben. Het is zeker mogelijk om binnen deze context aanpassingen te maken die het gebouw beter aan de eisen van deze tijd kan laten voldoen, zonder dat dit ten koste gaat van de essentiële karakteristiek van het gebouw.

Dit onderzoek is met medewerking van de huidige eigenaar en vorige bewoners tot stand gekomen en draagt daardoor, bij alle betrokken partijen, bij aan het bewustzijn van de waarde van het gebouw. De oorspronkelijke lampen van de entree (*zie foto*) en die van de trap (*zie foto blz.9*) zijn weer boven water gekomen en zullen hopelijk hun oude plek weer krijgen.

*Foto rechts gemaakt door fam. Sinthicolaas is van de lamp die in de entree heeft gehangen. Zij is nog in bezit van de fam. Sinthicolaas.
Foto op blz.2 van het glas in lood in trappenhuis*

foto 1 voorgevel

foto 2 arkentoren

foto 3 raam in werkkamer B 4.0

foto 5 raam in slaapkamer V 4.0

foto 6 ramen in torenkamer V 4.1

foto 7 deuren B 6.0 door dhr.Berkers

foto 8 kijkend naar tussendeuren vestibule vanuit hal B 3.0

van zwaar eiken met kussenpanelen, kleine roedenverdeling in het bovenlicht en met geometrische decoratie voorziene koperen deurgrepen. De voor- en achterkamer hebben beide een gebogen houten plafond van gevamd hout met donkere sierbanden. De schuifdeuren zijn getoogd, ook bergkastjes aan weerszijden hebben een getoogde bovenzijde. In de hal is links een bijbehorende tafel opgesteld met een spiegel. Aan het einde van de hal bevindt zich een deur met glas zoals in de tochtdeuren, leidend naar de vernieuwde keuken. Onder de trap is de toegangsdeur naar de kelder. Het huis is geheel onderkelderd. In de diverse ruimten bevinden zich kasten met vliegengaas en reeksen gepleisterde getoogde bergruimten voor wijn. Aan de voorzijde is een zeer grote ruimte ingericht als tweede keuken compleet met de oorspronkelijke keukenkasten met glazen deurtjes. De matte, overhoeks gelegde vloertegels en de glanzende crèmekleurige tegels met ruitvormig groen siermotief die de wanden bedekken zijn eveneens oorspronkelijk.

De voorkamer op de eerste verdieping bezit in de hoek een opvallend nisje met, nu dichtgemetseld, glas-in-lood ter verlichting. Op de zolder die fungeerde als droogzolder voor de was hangen houten drooglatten. De voordeur naar het voormalige praktijkgedeelte leidt naar een hal met trap met betegelde lambrizing in wit met zwart. Een glas-in-lood raam met onder meer marmerglas met aesculaap onderstreept de oorspronkelijke functie. De praktijkruimte bestaat uit een kamer-en-suite met schuifdeuren waarin ruitjes van gefacetteerd glas. Deze kamers zijn aanmerkelijk kleiner dan de kamer-en-suite die tot huiskamer is bestemd. De plafonds zijn hier voorzien van Jugendstil stucwerk. In de hal en op de overloop staan nog kleine oude radiatoren.

Waardering

Het pand is van algemeen belang. Het heeft cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de sociaal-economische ontwikkeling, namelijk de schaalvergroting van de oudere stedenbouwkundige structuur en is van belang voor de typologische ontwikkeling van de artsenwoning. Het gebouw is architectuurhistorisch waardevol vanwege de stijl en de plaats in het oeuvre van de architect. Tevens is het belangrijk vanwege het materiaalgebruik en de ornamentiek, alsmede de bijzondere samenhang tussen exterieur en interieur. Het pand heeft ensemblewaarde als onderdeel van een groter geheel, dat cultuurhistorisch, architectuurhistorisch en stedenbouwkundig van nationaal belang is. Tenslotte is het huis van belang vanwege de gaafheid van in- en exterieur en in relatie tot de structurele en visuele gaafheid van de stedelijke bebouwing.

Foto 1&2 Aanzicht van de hoofdtrap op de begane grond met op de linkerfoto de lamp die oorspronkelijk op de trappaal stond.

foto 1 Plafond hal op b.g. B 3.0

foto 2 glas-in-lood raam hal Z 3.0

foto 3 haldeuren op verdieping V3.0

foto 4 trappen in hal vanaf zolder naar beneden

foto 5 achtergevel

foto 6 kamer met schuifdeuren B 4.0

3.4 Gegevens Architect

Cornelis Johannes Maria Kocken

Persoonsinformatie

Nationaliteit : Nederlands

Geboortedatum : 1874

Geboorteplaats : Tilburg

Overlijdensdatum : 1950

Overlijdensplaats : Tilburg

Werken

Belangrijke gebouwen : Maria Gorettihuis

Cornelis Johannes Maria Kocken (Tilburg, 1874 - Tilburg, 1950) was de telg uit een aannemersgeslacht en mocht zich officieel geen architect noemen.

Dat hij dit vak wel verstond, getuige zijn weinige doch karakteristieke creaties in Tilburg. Dit zijn onder meer het herenhuis op Wilhelminapark 12 (1908) en de herenhuizen op Leo XIII-straat 49-51a (1909-1914). Zijn mooiste ontwerp betreft een herenhuis met praktijkruimte op Wilhelminapark 124 (1910) Dit pand met een karakteristiek arkeltorentje heeft stijlvolle elementen van de art nouveau. Kocken tekende ook de eerste gebouwen van het voormalige Maria Gorettihuis (1911). In 1929 presenteerde hij aan het Tilburgse gemeentebestuur een vooruitstrevend, maar nooit uitgevoerd plan om de Piushaven via een treinrails te verbinden.

(uit: www.regionaalarchieftilburg.nl)

Het herenhuis dat Kocken ontwierp aan de Leo XIII straat heeft veel overeenkomsten met dat van het Wilhelminapark 124. Dit is geen artsenwoning geweest en heeft geen twee voordeuren, maar de hoofdentree en de grote hal zijn vrijwel identiek. De vloer van de hal is uitgevoerd in plavuizen in plaats van parket. In dit pand zijn nog enkele originele schoorsteenmantels bewaard gebleven. Zie de foto's hieronder.

INTERIEURFOTO'S HERENHUIS LEO XIII STRAAT TE TILBURG
gemaakt door IDEN op 09-09-2012

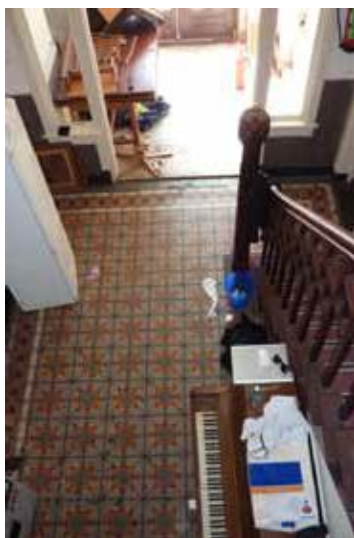

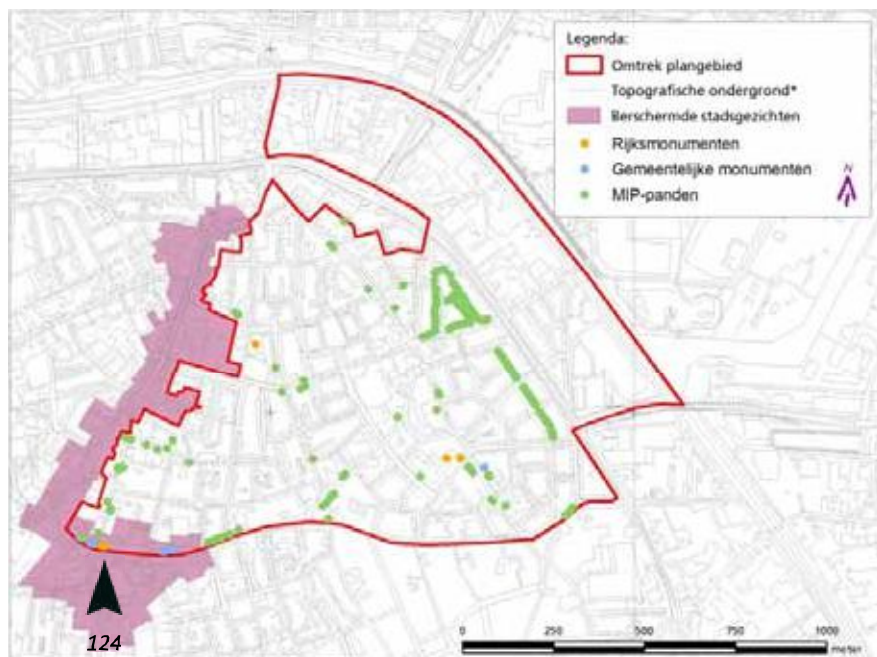
foto 1 entree en trappenhall

foto 2 schoorsteenmantel voorkamer

foto 3 en 4 schoorsteenmantel

Cultuurhistorische bouwwerken

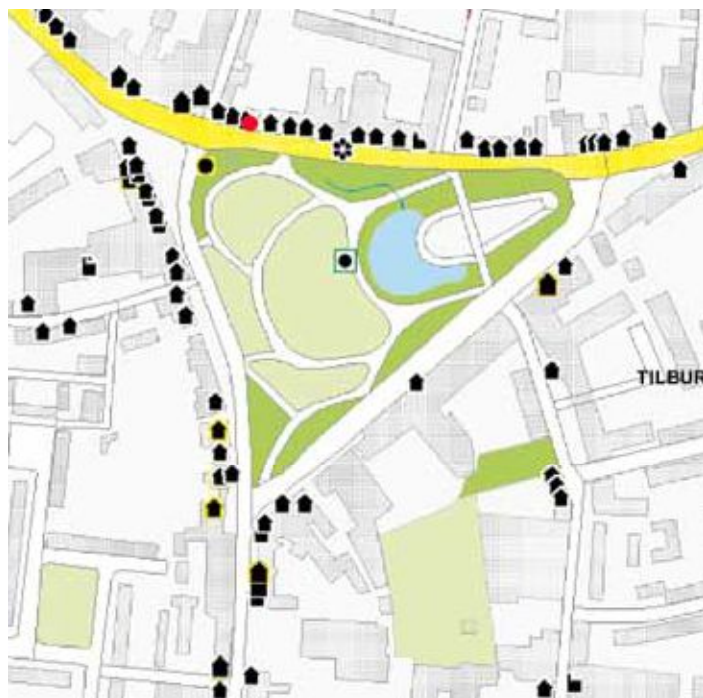
(§ 18 t/m 20 Bp "Groeseind 2007")

In het plangebied bevinden zich, op grond van de Monumentenwet 1988, diverse beschermde monumenten. Tevens bevindt zich in het plangebied een aantal gemeentelijke monumenten alsmede een deel van beschermd stadsgezicht Wilhelminapark. De bebouwing uit de periode 1850–1940 is 19 geïnventariseerd in het Monumenten Inventarisatie Project (MIP)2. Deze bebouwing heeft geen formeel beschermde status maar komt wel voor op de cultuurhistorische waardenkaart van de provincie Noord-Brabant en wordt daar ook als waardevol beschouwd.

De volgende waardevolle en/of kenmerkende objecten bevinden zich in het plangebied

Rijksmonumenten:

- Hoefstraat 199 en 201; (voormalige kerk en pastorie)
- Kardinaal de Jongplein 15; (voormalig Fraterhuis Petrus Donders)
- Wilhelminapark 124 (zie op afbeelding boven de oranje stip)

Kich-kaart met de MIP- objecten rond het Wilhelminapark.
Nr 124 is rode stip

Kadasterkaart uit 1822

Bron: watwaswaar

Op het huidige smidspad is al bebouwing te zien.

4. Kaderstudie

4.1 Stedenbouwkundige kaders

Het Rijksmonument Wilhelminapark 124 ligt op een plek met een lange stedenbouwkundig geschiedenis en valt onder beschermde stadsgezichten. Dit is via meerdere bronnen te achterhalen. De volgende bronnen zijn gebruikt :

- Bestemmingsplan “Groeseind 2007”, door: Gemeente Tilburg Code: 2004-003
Het plan ligt net aan de rand hiervan, maar het Wilhelminapark wordt hier toch ook als geheel uitvoering behandeld.
- Het Wilhelminapark van Tilburg, door Cees Raak
- Stadsvorm Tilburg, Historische ontwikkeling, door: Kees Doevendans, Jan Luiten, Inge Mekel, Reinder Rutgers TU/e.

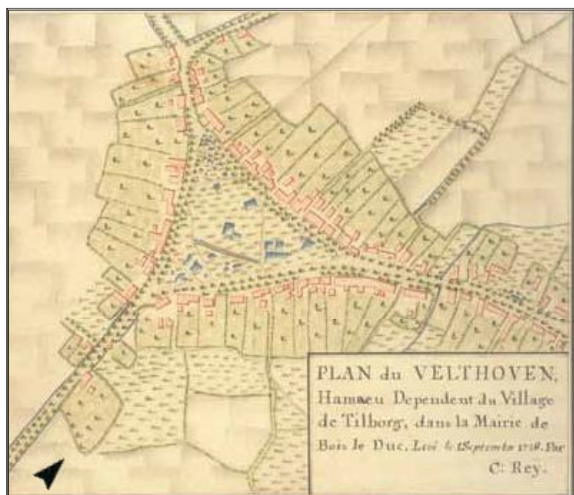
De hierna volgende paragrafen zijn opgebouwd uit citaten en kaarten uit deze bronnen aangevuld met gegevens uit het Regionaal archief Tilburg (RAT) en andere bronnen. (zie *bronvermeldin blz.41*)

4.1.1. Historie en Gemeentelijke besluitvorming

Van oorsprong was het Wilhelminapark als akkernederzetting met een plaatse, bekend als De Veldhoven, een typerend onderdeel van de Tilburgse herdgangenstructuur. De plaatse was een driehoekig groen plein, gunstig en centraal gelegen voor het handelsverkeer. Al in het midden van de 17e eeuw overheerste daardoor de niet-agrarische bebouwing, hoewel tot in de 18e eeuw op de plaatse vee werd geweid. Op de kaart van Diederik Zijnen uit 1760 zijn achter de panden aan de Veldhoven langgestrekte percelen zichtbaar. Wellicht is hier sprake van (voormalige) langrepelakkers, lange, smalle percelen die meestal loodrecht op de weg liggen en gedateerd worden in de periode 1100-1400. De structuur van de nederzetting bleef tot op de dag van vandaag gehandhaafd, zij het dat het huidige bebouwingsbeeld hoofdzakelijk dateert uit de negentiende en twintigste eeuw. In 1897-1898 is de plaatse naar ontwerp van tuinarchitect Springer omgevormd tot het Wilhelminapark, een park in Engelse landschapsstijl.

Het Wilhelminapark is sinds 8 december 1986 een gemeentelijk beschermd stadsgezicht.

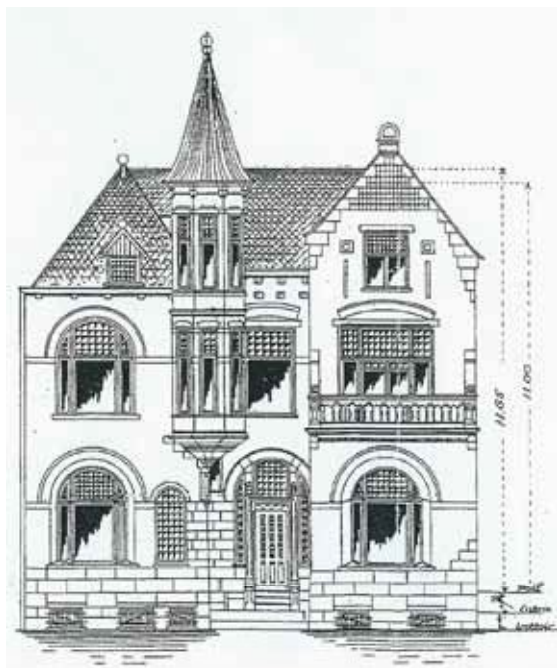
(In de documenten “Wilhelminapark Redengevende omschrijving raadsbesluit Gemeentelijk beschermd stadsgezicht Wilhelminapark” en “991012 CONCEPT Omschrijving Rijksbeschermd stadsgezicht Wilhelminapark Tilburg”).

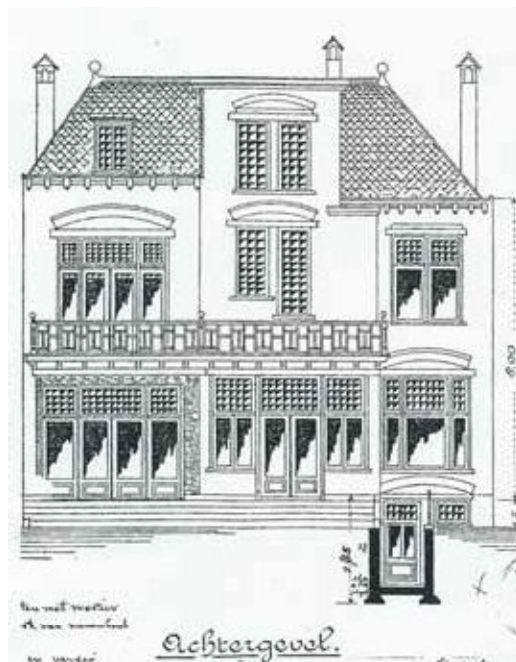
Detailkaart Plan de Velthoven 1758
door Charles Rey de Carle (uit RAT)

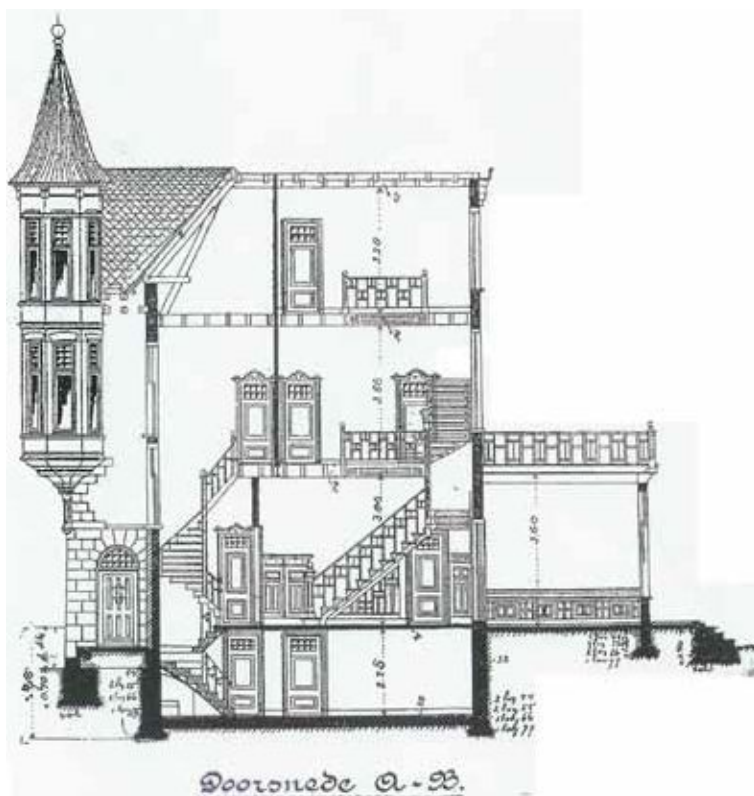
Detailkaart van Heerlijkheid Tilburg en Goirle 1760
door Diederik Zijnen (uit RAT)

Voorgevel.

Achtergevel.

Doorsnede A-B.

Bij de voorgevel is de natuurstenen borstwering anders gemaakt. De dakkapel is anders getekend en op een andere plaats dan in werkelijkheid.

(vergelijk foto 1 op \$6)

Op de achtergevel zijn de ramen in het middendeel waarachter de hal is heel anders. Het zijn niet drie lange ramen met togen. De rechter dakkapel staat niet op tekening. De balkonrand met het hekwerk is hier goed zien. De terugliggende houten pui bij de serre is in de huidige situatie vervangen door een stalen pui.

(vergelijk foto 5 op \$10)

In de doorsnede is de diensttrap getekend, deze is intussen verwijderd. Er zijn in deze ruimte 2 ramen getekend, waarvan alleen de bovenste is gemaakt en achter de lift verborgen zit. De deur van de toilet op de eerste verdieping is hoger op het tussenbord gemaakt. Of de getekende lambrisering in de huidige keuken er heeft gezeten is niet bekend.

(vergelijk tekening op \$27)

tekening d.d. 1910 "Ontwerp voor het bouwen van een Woonhuis voor den Weled.Z.G. heer A.H.L.E. Piters" (uit: RAT)

4.2 Bouwkundige kaders

4.2.1 Historie van het Herenhuis 124

In 1910 is het "ontwerp voor het bouwen van een woonhuis voor den Weledel Z.G. heer A.H.L.E. Piters" door C.J.M. Kocken gemaakt. Het werd een vervanging van pand K266, waarvan de eigenaar M.A.Castelijn, een leerlooier, in 1910 overleed.

Het pand is als dokterswoning gebouwd waardoor er twee voordeuren gemaakt moesten worden. De tekeningen op pagina 20 zijn in 1910 goedgekeurd, maar of het pand geheel volgens deze tekeningen gebouwd is valt te betwijfelen. O.a. de dakkapel in de voorgevel en de glasvlakken bij het trappenhuis in de achtergevel zijn anders. Zie de opmerkingen op het tekeningenblad hiernaast.

Het Herenhuis staat in 1918 te koop in de Nieuwe Tilburgse Courant (*zie krantenknipsel*) en wordt in 1919 door de heer F.A. Bruyelle, een meelfabrikant en 'chemisch wasscher' gekocht.

De omschrijving in het artikel is gedetailleerd.

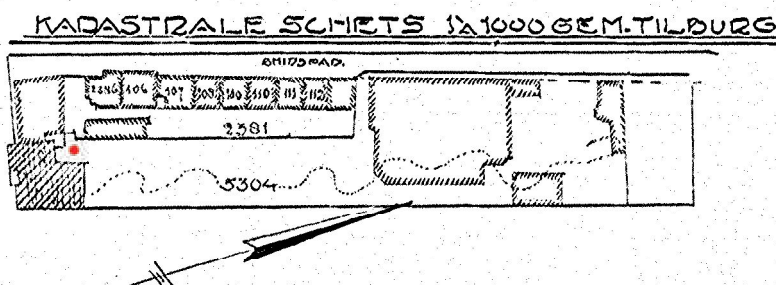
Hiedoor wordt het duidelijk dat de nu ontbrekende schoorsteenmantels allen van marmer waren en er sprake was van gasverlichting. Met de aanvraag in 1918 door de nieuwe eigenaar wordt er elektrische verlichting aangelegd. (*zie bijlage*)

De moestuin en siertuin met fruitbomen achter in de tuin worden ook uitvoerig bescheven. Het perceel heeft dan nog de diepte als op de kadastrale kaart van 1811. (*zie kaart onder*)

In 1973 heeft de tuin zijn huidige maat.

Nieuwe Tilburgse Courant 08-06-1918
bron: www.kranten.kb.nl

De Notaris
C.J.M. Heufke
te Tilburg zal
PROVISIONEEL VERKOOPEN:
Op WOENSDAG 26 JUNI 1918
ten koffiehuize van Mej. de Wed.
J. Marinus,
aan de Monumentstraat te Tilburg
ten verzoeken van den Wed. Zeer
Gel. Heer Dr. E. Piters te Tilburg:
Het in 1911 nieuw gebouwde HEE-
RENHUIS aan het Wilhelminapark
nummer 124 te Tilburg, met uit-
gang naar het Smidspad, erf en
grooten tuin, groot 17 A 49 o.A.
Het in gewapend beton gebouwde
sous-terrain bevat: huiskamer, keu-
ken, bijkeuken, badkamer, kelder,
brandstoffenkelder, bergplaatsen en
W. C. de Rez de Chambré: Mar-
meren Vestibule, groote Hal in el-
kenhout met parketvloer, vier ka-
mers, waarvan twee en suite uitge-
bouwde Veranda, eikenhouten trap
dienstbodentrap, spijzenlift en W.C.
hoofl- en zijingang.
De eerste verdieping: vijf kamers,
waarvan een met balkon, Torenka-
mer en W.C.
De tweede verdieping: drie ka-
mers en grooten zolder.
Alle kamers zijn voorzien van
marmeren schoorsteenmantels en
het geheele huis van gas- en wa-
terleiding.
Achter het huis groote moestuin
en siertuin met veel fruitboomen.
Aanvaarding en betaling 2 No-
vember 1918 of zooveel vroeger als
kan worden overeengekomen.
Grondlasten en verdere lasten van
den aanvaardingdag voor den koop-
per.
Benocting Maandags en Dins-
dag van 3-6 uur na voorafgaande
aanvraag bij den eigenaar of op-
vertoon van door den Notaris af
te geven bewijs.
11

Op de schet hierboven is het totale erf goed te zien inclusief de hoek bij het washok (rode stip). Dit is vermoedelijk in 1927 rechtgetrokken. Zie bouwvergunningstekeningen van het buurpand woonhuis 124a en bakkerij 125 in bijlage.

In de zomer van 1973 wordt een plan voor de tuinaanpassing aangevraagd, hier is de diepte van het perceel op de huidige maat aangepast.

Op de onderstaande samenvoeging van de huidige kadastrale kaart en die uit 1811 (bron: watwaswaar) is het verschil goed te zien.

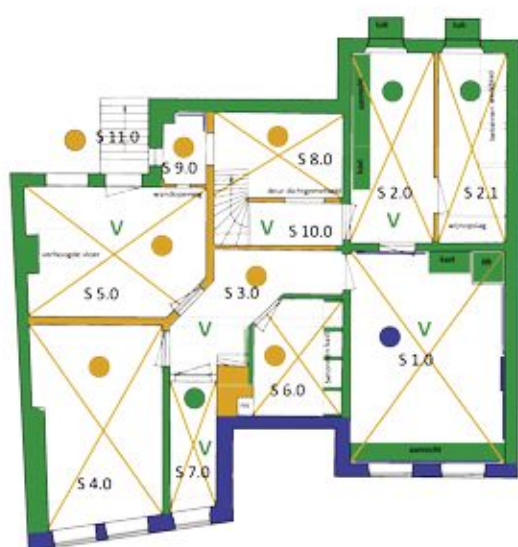
VOORGEVEL 2012

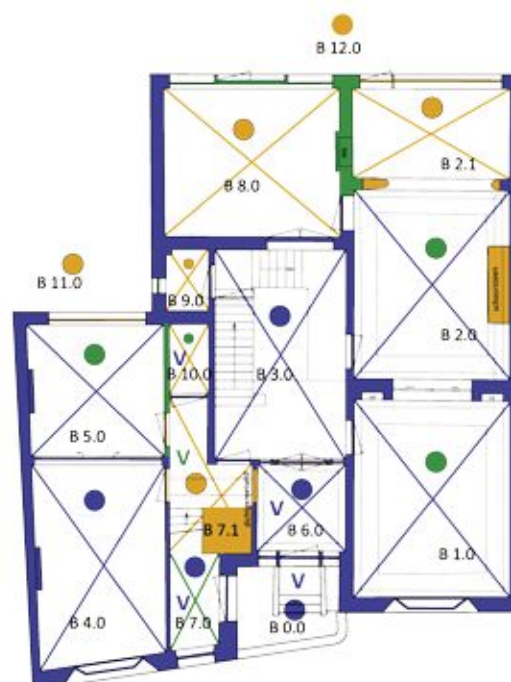
ACHTERGEVEL 2012

- hoge monumentwaarde
- positieve monumentwaarde
- indifferente monumentwaarde
- monumentwaarde van plafond, zoldering of kap (3 categorieën)
- interieuraspecten (3 categorieën)
- monumentwaarde van vloer

Waardestellingsrepresentatietekeningen

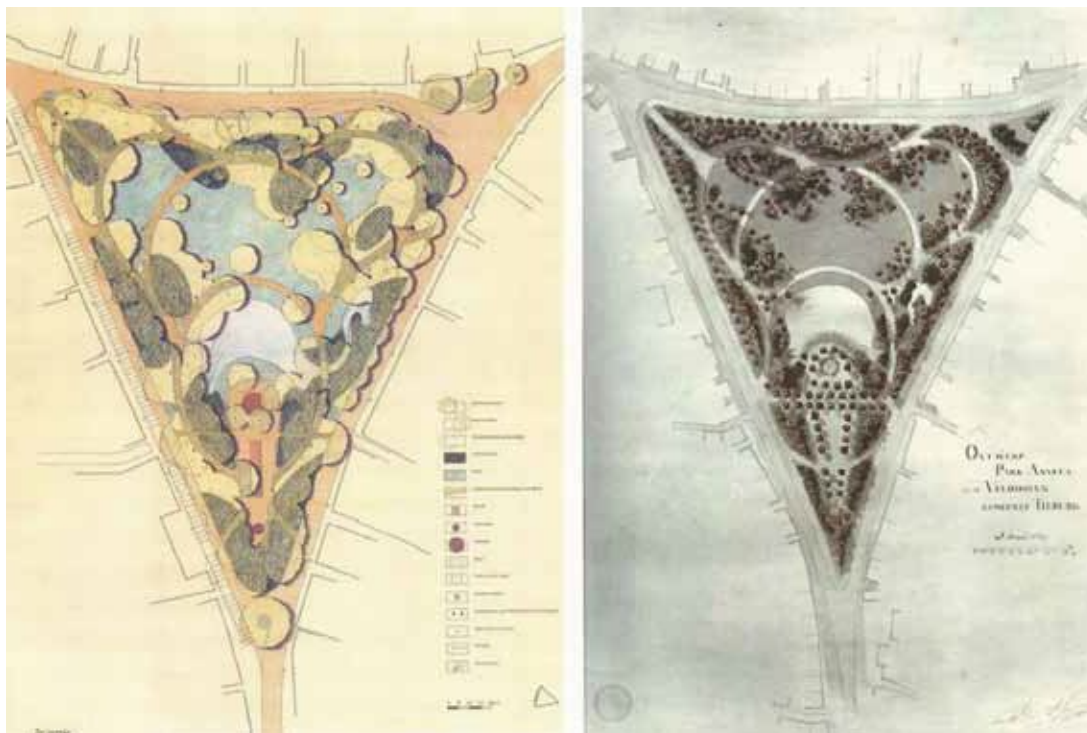
SOUTERRAIN 2012

BEGANE GROND 2012

Waardestelling

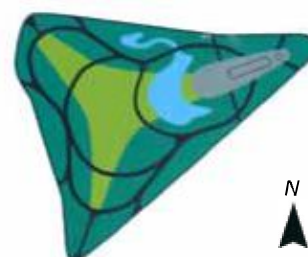
cultuurhistorische waarden	laag	neutraal	positief	hoog
culturele, sociaaleconomische en/of geestelijke ontwikkeling		x		
geografisch, landschappelijke en/of bestuurlijke ontwikkelingen		x		
technische en/of typologische ontwikkelingen		x		
innovatieve waarde of pionierskarakter		x		
architectuurhistorische waarden	laag	neutraal	positief	hoog
bijzonder belang voor de geschiedenis van architectuur/bouwtechniek		x		
oeuvre van bouwmeester of architect				x
esthetische kwaliteiten van het ontwerp				x
bijzonder materiaalgebruik en/of ornamentiek				x
samenhang tussen ex- en interieur				x
ensemblewaarden	laag	neutraal	positief	hoog
onderdeel van een groter geheel			x	
verbondenheid met ontwikkeling/uitbreiding van streek, dorp, wijk				x
verkaveling, inrichting, voorzieningen			x	
aanzien van een streek, dorp of wijk				x
kwaliteit bebouwing en historische ruimte in relatie met groenvoorzieningen, wegen etc.				x
gaafheid / herkenbaarheid	laag	neutraal	positief	hoog
architectonische gaafheid van exterieur en interieur				x
architectonische kwaliteit van samengestelde onderdelen				x
relatie tot structurele en/of visuele gaafheid van de dorpse of landschappelijke inrichting			x	
zeldzaamheid	laag	neutraal	positief	hoog
architectonische, historische, bouwtechnische, typologische en functionele zeldzaamheid, eventueel verbonden met bijzondere ouderdom		x		
uitzonderlijk belang vanwege andere bovengenoemde kwaliteiten		x		

De bovenste ontwerpen voor het Wilhelminapark zijn van L.A. Springer.

Tussen 1897 en 1899 is het park aangelegd in een landschappelijke stijl met romantische slingerpaden, een natuurlijk gevormde vijver-met brug en een rijkdom aan bomen en struiken. Opvallend zijn de doorzichten vanuit het park naar de omliggende monumentale bebouwing. Op de foto hieronder uit 1900 is goed te zien dat het park al ouder is dan het herenhuis 124 (zie pijl).

In de loop van de tijd is het park aangepast maar de boomcomposities van groter coniferen, loofbomen en treursoorten zijn met zorg behouden gebleven. Het park is inmiddels rijk geworden aan vogels en andere diersoorten. Het is een groene oase in dit deel van de stad.

4.4. Landschappelijke kaders

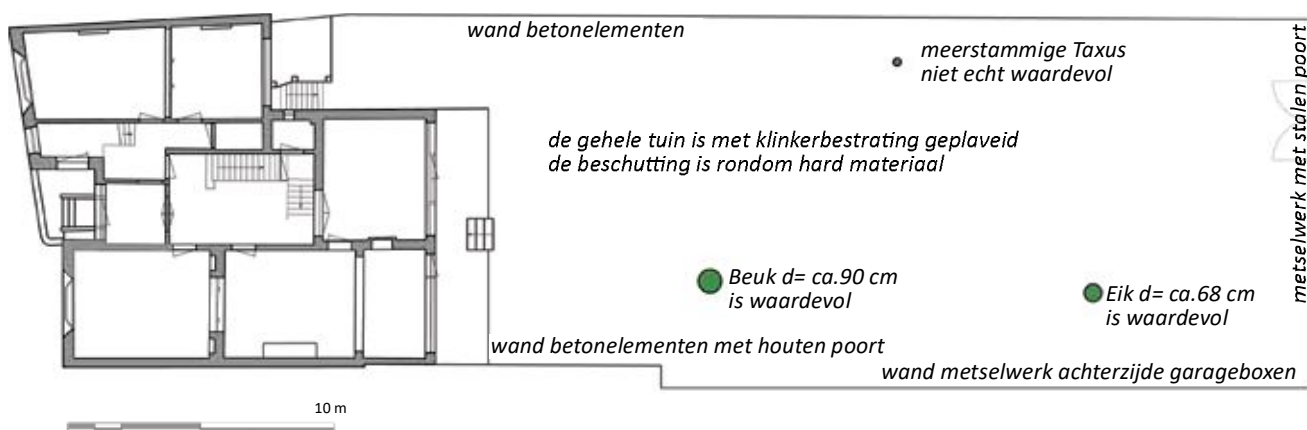
Het Wilhelminapark is een beschermd stadsgezicht en bepaalt het landschappelijke karakter aan de straatzijde van het Herenhuis. Zie hoofdstuk 4 van deze rapportage. Over het park en al zijn omringende bebouwing is veel te lezen in het boek van Cees Raak : Het Wilhelminapark van Tilburg.

Het landschap aan de tuinzijde is in de jaren erg veranderd. De oude weide heeft volledig plaats moeten maken voor de stedelijke ontwikkelingen van Tilburg, zie hoofdstuk 4.

De tuin is in 2008 geheel verhard omdat er aan een kantoorfunctie werd gedacht voor het pand.

Er zijn drie oude bomen bewaard gebleven die geen monumentale status hebben, maar twee zeker de moeite waard te behouden, een beuk en een eik.

Het zijn erg grote bomen zoals op de luchtfoto beneden goed zichtbaar is. De meerstammige Taxus is in minder goede staat en het is de vraag of deze behouden kan blijven.

Situatietekening tuin met bomen en materiaalomschrijving van 2012

Luchtfoto vanuit oosten naar de tuin. Bron: luchtfoto's bing maps

